

Wie zorgt er dan voor mij?

Wie zorgt er dan voor mij?

Een veilige
toekomst voor
kinderen in de
jeugdzorg

Marga Ganzevles
Rob de Blok

Wie zorgt er dan voor mij?
Een veilige toekomst voor kinderen in de jeugdzorg
Marga Ganzevles, Rob de Blok

ISBN 978 90 8850 601 7
NUR 740

© 2015 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 257, 1000 AG Amsterdam) te wenden.

Inhoud

Inleiding		7
1 Start	De wereld van de kinderen	11
Toelichting	De wereld van de jeugdzorg	
<i>Hechting en ontwikkeling</i>	<i>In het belang van het kind</i>	32
2 Geschiedenis	Wat hebben kinderen al meegemaakt?	41
Toelichting	Hoe worden kinderen beschermd?	
<i>Geschiedenis van de jeugdzorg</i>	<i>Professioneel, maar ineffectief</i>	58
3 Op weg	De worsteling van het dagelijks leven	67
Toelichting	Welke hulp is beschikbaar?	
<i>Bureaucratie in de jeugdzorg</i>	<i>Verdeeld en moeilijk bestuurbaar</i>	96
4 Onzichtbare banden	Loyaliteit van kinderen	103
Toelichting	Transparantie, gezag en perspectief	
<i>De gezinsvoogd</i>	<i>Balanceren, een bijna onmogelijke taak</i>	122
5 Hulp en hindernissen	Worden kinderen werkelijk geholpen?	129
Toelichting	Kwaliteit van de hulpverlening	
<i>Trauma's</i>	<i>Hoe echte hulp mogelijk, maar niet beschikbaar is</i>	150
6 Perspectief	Uitzicht op bestaanszekerheid?	157
Toelichting	Het recht op bestaanszekerheid	
<i>Kansen grijpen</i>	<i>Kiezen voor het kind, weten wat werkt en dat ook doen</i>	174
Een veilige toekomst voor kinderen in de jeugdzorg		192
Literatuur		195

Inleiding

Voor de kinderen in dit boek is het leven een reis vol hindernissen. Ze zijn uit huis geplaatst en in een onbekende omgeving neergezet. Ze lopen met een zware rugzak, niet wetend wie ze op hun weg kunnen vertrouwen. Vaak zijn ze zo bang dat ze anderen afwijzen en liever van uitputting neervallen dan hulp accepteren. Erger nog is dat ze niet weten waar ze naartoe gaan.

Voor pleegouders is het ook een lastige tocht. Als je een stukje kunt meelopen en kinderen kunt helpen hun rugzak wat lichter te maken, is de tocht geslaagd. Als kinderen in staat zijn contact te maken en zich te laten helpen, heb je een mijlpaal bereikt en bergen verzet.

De kinderen in dit boek zijn voor het merendeel geen 'gewone' pleegkinderen. Ze kwamen in ons gezinshuis nadat ze al op verschillende plekken hadden gewoond en plaatsing in een pleeggezin, voorlopig, geen optie meer was. Ook kwam het voor dat hun problematiek vroeg om professionele observatie en begeleiding. Niet alle pleegkinderen zijn er dus zo aan toe. Sommigen kunnen met gerichte hulp weer naar huis, anderen komen snel op een stabiele plek waar ze kunnen opgroeien.

De kinderen in dit boek hebben langdurig te maken met jeugdzorg en jeugdhulpverlening.

Ze zitten opgescheept met gezinsvoogden, rechtszaken, over- en terugplaatsingen, bezoekregelingen, therapie, speciaal onderwijs, medicatie, loyaliteitsconflicten, langdurige onzekerheid en bovenal het gemis van een 'gewoon' thuis. Aan deze kinderen kunnen we zien wat het effect is van de hulpverlening op hun toekomst en verdere leven. Veel van hen raken nog meer beschadigd omdat in het huidige systeem het kind niet centraal staat.

Regelmatig viel onze mond open: hoe kán het? Hoe komt het dat het voor deze kinderen niet beter geregeld is? Hoe zou het beter kunnen? In dit boek beschrijven we dilemma's, laten deskundigen aan het woord en leggen de vinger op weeffouten in het systeem.

Dit werk vraagt erom veel energie te steken in 'ontschuldigen'. Natuurlijk hebben de kinderen er geen schuld aan dat ze niet meer thuis kunnen wonen. En ouders zijn daar net zo min schuldig aan. Ouders willen, zo is onze overtuiging, altijd het beste voor hun kind – hoe verschrikkelijk dat soms in de praktijk ook kan uitpakken. Wij hebben ons in dit boek geconcentreerd op de kinderen, zoals we dat ook in ons werk hebben gedaan.

Gedurende onze research en bij het schrijven van dit boek werden we aangenaam verrast door ontwikkelingen in de wetgeving, in de psychologie en pedagogiek en in de professionalisering van jeugdwerkers. We vroegen ons af wanneer de nieuwe inzichten in de jeugdbescherming gaan landen en wat daarvoor nodig is.

Met ingang van 2015 is het jeugdstelsel en de jeugdbeschermingswet ingrijpend veranderd. De Jeugdwet, die gemeenten verantwoordelijk maakt voor de jeugdhulpverlening, biedt de mogelijkheid die zorg beter, efficiënter en dichter bij de klanten te organiseren. Maar vooral de nieuwe jeugdbeschermingswetgeving creëert kansen, waardoor kinderen sneller, transparanter en effectiever geholpen kunnen worden. De wet biedt de mogelijkheden. Of het werkelijk gaat verbeteren voor deze kinderen is de vraag. Daarvoor is een omslag nodig in denken en houding van hulpverleners: niet de volwassenen, maar de kinderen moeten worden beschermd.

In hoofdstuk 1 tot en met 5 beschrijven we de situatie tot 1 januari 2015. In hoofdstuk 6 gaan we uitgebreid in op de Jeugdwet en de gewijzigde jeugdbeschermingsmaatregelen. Op deze manier hopen wij dat de lezer een goed beeld krijgt van de problemen en de dilemma's die in de nieuwe situatie moeten worden aangepakt. De situatie van de kinderen kan hierdoor wezenlijk verbeteren.

Alle verhalen en geschiedenissen hebben zich afgespeeld in de periode 2007 tot 2013. Om de anonimiteit van de gezinnen te waarborgen, zijn de verhalen van de kinderen in stukken geknipt, door elkaar gemixt en voorzien van andere leeftijden, geslacht, aantallen broertjes en zusjes.

Ook een aantal geïnterviewden wil anoniem blijven. Zij zijn werkzaam in de jeugdzorg en willen hun cliënten of werkgever niet schaden. Daarnaast zijn sommige mensen bang voor hun baan als zij te kritische geluiden laten horen.

In dit boek komen wel professionals en deskundigen aan het woord, maar niet de organisaties en instanties. De reden hiervoor is dat we de jeugdzorg vanuit de kinderen beschrijven. Boeken over beleid en organisatie worden vaker geschreven, maar gaan soms voorbij aan waar het in de jeugdzorg om zou moeten gaan: de kinderen.

We vermoeden dat er meer jongens dan meisjes gebruik maken van de jeugdzorg en dat er meer vrouwen dan mannen werken. Om het leesbaar te houden, hebben we ervoor gekozen de hij-vorm te gebruiken wanneer het niet over specifieke personen gaat.

We willen allen die hebben meegewerkt aan het tot stand komen van dit boek van harte bedanken. Zonder hun kennis en ervaring hadden we dit boek niet kunnen maken. Ook bedanken we de kinderen en ouders – met wie we al die jaren mochten werken – voor het vertrouwen dat zij ons schonken.

Onze speciale dank gaat uit naar onze zoon Timo voor zijn begrip, steun, feedback en vertrouwen in ons als ouders en gezinshuisouders.

Om de ontwikkelingen in de jeugdzorg te kunnen volgen, verzamelen we ervaringen uit het veld. Voor meer informatie: wiezorgterdanvoormij.nl

1

Start

De wereld van de kinderen

Een zwangerschap duurt niet voor niets negen maanden. Niet alleen het kind heeft die tijd nodig, ook ouders moeten zich voorbereiden op hun nieuwe leven. Pleegouders hebben die tijd niet. Zij worden van het ene op het andere moment de verzorgers van kinderen met een moeilijke, belaste geschiedenis. Vaak is er geen tijd om aan elkaar te wennen. Voor de kinderen is alles nieuw en onbekend. Zij zijn plotseling afhankelijk van volwassenen die ze niet kennen en die hen voortaan naar bed moeten brengen en troosten als ze bang zijn. Soms weten kinderen niet eens waarom ...

Hoe zou dat gaan, zo'n eerste kennismaking? Naast allerlei praktische zaken hield dit ons vooral bezig. Sinds een paar dagen wisten we dat ze bij ons zouden komen wonen. Een meisje van tien en een jongetje van zes jaar. We konden niets beters verzinnen dan alvast een kaart sturen en foto's, van ons en onze (pleeg) poes.

Toen we de training voor pleegouders hadden afgerond en nog een keer op vakantie waren geweest, waren we er klaar voor. We hadden plaats voor twee kinderen, broertjes of zusjes. Dat daar grote behoefte aan was, wisten we. Dat we nog voor de officiële startdatum benaderd werden overviel ons. Drie kinderen die tijdelijk aan de andere kant van het land waren ondergebracht op een crisisgroep. Er was geen plek voor hen in onze eigen regio. Even overwogen we ze alle drie een plek te bieden, maar gebrek aan ruimte en vooral ervaring hield ons tegen. Drie kinderen brengen hun eigen dynamiek mee en die was, gezien hun thuissituatie, niet al te gezond.

Als startdatum werd de eerstvolgende maandag gekozen. Maar zondag was de jongste jarig, zeven jaar zou hij worden. Het ging ons aan het hart dat hij dat niet thuis kon vieren, met zijn eigen familie en vriendjes. Helemaal dat hij zijn verjaardag op zo'n groep zou moeten doorbrengen, niet meer dan een noodzakelijke tussenstop, waar hij niemand kende en ook niet zou blijven.

Dat moest toch anders kunnen. Het kostte moeite, want gezinsvoogden en ambulante begeleiders werken niet in het weekend en één van hen zou verantwoordelijk zijn voor de overdracht. Gelukkig, het hart won van de ratio. Zaterdag zouden ze gebracht worden en zondag konden we zijn verjaardag vieren. We wisten niet eens van welke taart hij hield.

Inmiddels waren de kinderen overgebracht naar een groep in de eigen regio, waar ze nog een aantal dagen zouden overbruggen. Een dag voor ze echt bij ons zouden komen, konden we ze een bezoekje brengen, zodat we een beetje aan elkaar konden wennen. Zenuwachtig gingen we ernaartoe, geen idee wat we konden verwachten. Hoe voelt het als een paar vreemden komen kennismaken omdat je de komende tijd bij hen gaat wonen? Zouden we contact krijgen? Zouden ze niet heel boos en verdrietig zijn?

Toen we op de bank mochten plaatsnemen, hoorden we een opgewonden stemmetje. Een schattig jongetje kwam naar ons toe, lang haar met krullen. Zijn zus volgde op een afstandje. Ze waren veel kleiner dan we verwacht hadden en een beetje verlegen, maar het ijs was gemakkelijk te breken. Nog geen kwartier later lieten ze ons speelgoed zien en tekeningen. Bij het afscheid zei de jongste: 'Ik kan niet wachten tot het morgen is.' Ook wij zouden een onrustige nacht hebben.

Uithuisplaatsing

Nederlandse kinderen behoren tot de gelukkigste van de wereld. Dat bleek uit het UNICEF-onderzoek *Het welzijn van kinderen in ontwikkelde landen* dat op 10 april 2013 werd gepubliceerd. Vijf jaar eerder kwam Nederland ook als beste uit de bus. De onderzoekers keken naar materiële rijkdom, gezondheid, veiligheid, onderwijs, gedrag, risico's, huisvesting en woonomgeving.

Ook 95 procent van de kinderen zelf beoordeelt het eigen leven als goed. Deze kinderen gaan naar school, krijgen thuis voeding en verzorging en als zij of hun ouders met problemen zitten, kunnen ze een beroep doen op de zogenoemde eerstelijnszorg: opvoedhulp of maatschappelijk werk dicht bij huis, waar mensen zonder verwijzing naartoe kunnen.

De overige vijf procent van de kinderen heeft te maken met ernstige opgroeien opvoedingsproblemen, die bovendien langdurig zijn. Thuis is er geen geborgenheid, structuur en gezag, of kinderen worden verbaal, fysiek of seksueel mishandeld. Soms leidt een ontwikkelings- of gedragsstoornis tot voor deze gezinnen niet te overwinnen problemen. Als het goed is krijgen deze kinderen – en hun ouders – gespecialiseerde hulp: de jeugdzorg.

Als de geboden hulp onvoldoende resultaat heeft of als de problemen te ernstig blijken, worden deze kinderen onder toezicht gesteld (OTS). Als ook die maatregel niet tot verbetering leidt, worden ze voor korte of langere tijd uit huis geplaatst (UHP). Over deze kinderen gaat dit boek.

De aantallen uit huis geplaatste kinderen zijn moeilijk helder te krijgen. Verschillende organisaties en wetenschappers hanteren verschillende cijfers: variërend van 30.000 tot 44.000 kinderen.

Hiervan verbleven in 2013 circa 21.000 kinderen in een pleeggezin (informele pleegzorg niet meegerekend).

Volgens de tweede Nationale prevalentiestudie van TNO worden jaarlijks 119.000 kinderen mishandeld, waarvan 80.000 zichtbaar letsel vertonen.

In 2011 ontving het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling volgens eigen opgave bijna 66.000 meldingen van kindermishandeling en huiselijk geweld. Een derde van alle moord- en doodslagen in ons land vindt plaats in huiselijke kring. Er overlijden jaarlijks ten minste veertig kinderen ten gevolge van kindermishandeling.

Gemiddeld neemt de vraag naar jeugdzorg volgens de jeugdzorgdeskundige René Clarijs jaarlijks met tien procent toe, hetgeen betekent dat de kosten om de zeven à acht jaar verdubbelen (Clarijs, 2014).

Voordat kinderen uit huis worden geplaatst, heeft de situatie van onveiligheid en belemmering van hun ontwikkeling al een groot deel van hun leven geduurd. Er blijkt voor de uithuisplaatsing gemiddeld al vijf jaar lang hulp aan het gezin te zijn geboden, van gemiddeld zeven instanties. Vaak heeft de kinderrechter een OTS (ondertoezichtstelling) uitgesproken waardoor ouders niet meer het volledige gezag over het kind uitoefenen, maar dat delen met een gezinsvoogd. De gezinsvoogd beslist dan samen met de ouder(s) welke stappen ondernomen moeten worden om de situatie te verbeteren. Ouders moeten de aanwijzingen van een gezinsvoogd opvolgen, maar in de praktijk kan de gezinsvoogd ouders soms niet of maar beperkt de goede kant op sturen. Wanneer het naar het oordeel van de gezinsvoogd niet langer verantwoord is dat het kind bij zijn ouders woont, vraagt hij de uithuisplaatsing aan.

In crisissituaties kan het voorkomen dat de veiligheid van het kind per direct in geding is. Dan kan de rechter een voorlopige ondertoezichtstelling uitspreken, met bijbehorende uithuisplaatsing. De Raad voor de Kinderbescherming moet dan binnen enkele weken beargumenteren dat en waarom het thuis niet veilig is, waarna de kinderrechter de gronden voor uithuisplaatsing moet toetsen.

Als een rechter oordeelt dat een kind niet bij zijn ouder(s) kan blijven wonen, is dat een van de meest ingrijpende maatregelen die hij kan nemen. Het kind wordt het recht ontnomen bij zijn ouders te wonen, een recht dat geregeld is in het *Internationaal verdrag inzake de rechten van het kind* van de Verenigde Naties. Ook het recht van ouders wordt aangetast. In het burgerlijk wetboek staat ouderlijk gezag omschreven als de plicht en het recht van de ouder zijn

minderjarig kind te verzorgen en op te voeden. Dat recht en die plicht wordt ze gedeeltelijk ontnomen.

Tot 2015 reikte alleen een 'verderstreckende maatregel' nog verder. Daarmee werd ouders het gezag over hun kind geheel ontnomen door de rechter, wat in de toenmalige praktijk nog maar zelden gebeurde. Regelmatig lukt het niet om kinderen direct op de gewenste plek te krijgen en is er een overbruggingsplaats nodig, soms zelfs meerdere. Het kind gaat dan tijdelijk naar een crisisgroep of crisispleeggezin. Plaatsing op een crisisplek is bedoeld voor maximaal zes weken, maar niet zelden verblijven kinderen hier zes maanden of langer. De oorzaken: een voortdurend tekort aan pleeggezinnen en aanhoudende onduidelijkheid over het perspectief van het kind. Dat laatste is het grootste pijnpunt in de jeugdzorg: waar kan het kind het beste opgroeien? Bij alle beslissingen die worden genomen, staat het belang van het kind centraal, zo heet het. Maar is dat ook echt zo? En wat is dan het belang van het kind?

'Cola', brulde de jongste, toen ik had gevraagd wat ze wilden drinken. Dat stond niet in de koelkast en had ik ook niet aangeboden. 'Ik moet alleen cola.' Zijn ouders en broer zaten op onze banken, ieder zo ver mogelijk bij de ander vandaan in een hoek. Het ongeluk straalde ervan af. Vader hing onderuitgezakt met een afwijzend gezicht, alsof het hem niets aanging. Moeder probeerde de jongste naar zich toe te trekken en deed moeite om het gesprek gaande te houden. Ze had de vragen op papier. 'Van de kinderen', zei ze. Maar het leken vooral haar gespreksonderwerpen.

Geen van beiden reageerde op het brutale geschreeuw van hun kinderen. Mogelijk was het de normale gang van zaken thuis of ze lieten het aan ons over om de regels te bepalen. Ook leken ze murw. De gezinsvoogd nam het heft in handen en legde nogmaals uit waarom ze hier waren.

Vader en de jongens hadden weinig vertrouwen in deze oplossing, leek het. Moeder was blij dat er eindelijk iets zou gebeuren.

De dag dat ze bij ons kwamen wonen, werd de jongste gebracht met een verband over zijn oog. Zijn vader had een tas vol verbandspullen en zalf bij zich. Wat was er gebeurd? De jongens hadden ruzie gekregen in het bijzijn van de hond. Die hoorde in de bench, omdat hij onbetrouwbaar was, maar liep regelmatig toch los in huis. Deze keer hapte hij in het gezicht. Er zat een grote wond boven het oog van de jongste, hij had nog geluk gehad.

Vrijwillige hulp

Er zijn ouders die hulp zoeken omdat zij zelf inzien dat het niet goed gaat met hun kind. In die situatie zal een gezinsvoogd er alles aan doen om de relatie tussen kind en ouders te herstellen. Er wordt een plan gemaakt om het leven van het gezin weer op de rit te krijgen en de situatie van het kind te verbeteren. Daarbij kan schuldhulpverlening, het vinden van een stabiele woonomgeving, verslavingszorg of psychische ondersteuning en hulp bij de opvoeding nodig zijn.

De gerichtheid op ondersteuning van de ouders kan ertoe leiden dat de gezinsvoogd meer met de ouders bezig is dan met de kinderen. Soms kent de gezinsvoogd het kind nauwelijks. Problemen van het kind raken dan onderbelicht, omdat de ouders de lead houden. Soms zien ouders niets in de voorgestelde hulp aan hun kind. Of ze bestempelen het kind tot het probleem, waardoor onderliggende belemmeringen in het gezinssysteem niet aangepakt en opgelost worden.

Een gezinsvoogd:

‘Dan bied je een training in sociale vaardigheid aan omdat een kind daarmee geholpen zou zijn. Maar dan vinden de ouders dat nergens voor nodig: vader was vroeger net zo en ze hoeven toch geen perfecte kinderen ... Vaak vragen ouders van dertig, veertig jaar zich hardop af wat ze aan moeten met die meid van twintig die ze de les voorschrijft.’

Sommige gezinnen krijgen jarenlang begeleiding zonder dat er fundamentele veranderingen tot stand komen. Als de situatie van het kind ondanks de hulp onvoldoende verbetert, kan Bureau Jeugdzorg (BJZ) ook in dit vrijwillige kader van mening zijn dat het kind (tijdelijk) op een andere plek moet wonen: in een pleeggezin of residentiële voorziening.

Ze had ons niet zien aankomen. Pas achteraf realiseerden we ons hoe bijzonder dat was. Dat ze gewend was altijd en overal haar omgeving te scannen. Verrassen kon je haar zelden. Overvallen nooit. Nu was ze bezig met een paar andere kinderen een soort van apenkooi te spelen in de zithoek. Ze klommen en sprongen van de vensterbank op de kussens en via een touw weer naar de vensterbank. Ze

was klein en dun, haar gezicht zo smal dat de grote ogen eruit sprongen. Onder haar neus groen snot, dat ze regelmatig wegveegde met haar mouw. Aan haar handen sokken waarin ze gaten had geknipt voor haar vingers. Een deel van de sok en haar mouwen onder het snot.

Toen ze geroepen werd, rende ze naar ons toe en troonde ons mee, onder luid kabaal, naar de speelhoek. Daar liet ze haar klimtechnieken zien. Ook de lamp aan het plafond maakte deel uit van het spel. Het doel was, in de sprong van de vensterbank naar de kussens de lamp te raken.

Het was druk op de groep. Er liepen zeker acht kinderen rond, waarvan een aantal onder de zes jaar. Ongemakkelijk keken we rond. Zouden de andere kinderen het jammer vinden dat zij niet opgehaald werden? Of opgelucht ademhalen omdat zij nog konden blijven?

De ruimte maakte een troosteloze indruk. Er stond meubilair, in de hoek een grote tafel waar zeker tien kinderen aan konden zitten. Er hingen gordijnen en er stond speelgoed. Maar alles leek bij elkaar geraapt en zonder plan in de ruimte gezet. Enkele kinderen zwierven van de ene hoek naar de andere. Af en toe riep de groepsleidster door de groep. Ze vertelde dat ze vaak alleen op de groep stond. Om te zorgen dat de kinderen 's ochtends ontbeten en klaar stonden om naar school te gaan, begon het ochtendritueel al om zes uur.

Ze nam ons mee naar boven, naar haar kamer. Ze sliep direct naast de kamer van de leiding, later zouden we begrijpen waarom. In haar kamer een hoogslaper waarop en waaraan ze kunsten kon doen, die ze onder luid geroep liet zien. Haar matras gooide ze op de grond, zodat ze zonder al te veel risico naar beneden kon springen. Naast het bed stond een vaste kast waarop ze kon klimmen om zich te verstoppen. Toen ze weer tevoorschijn kwam zat haar T-shirt onder het stof. Ze sloofde zich uit voor ons, sprong wild van de een naar de ander en palmde ons in met kusjes en knuffels. Intussen schepte ze op over alles wat ze kon en deed. Waarschijnlijk had ze dit vaker meegemaakt. Onzeker keken we elkaar aan. Hoe zouden we dit kind tot rust kunnen brengen?

De volgende dag haalden we haar op. Gek genoeg reageerden de andere kinderen nauwelijks. Na wat aandringen gingen sommigen mee uitzwaaien. Ze had niet veel spullen, een paar tassen met kleding en speelgoed. De kleren kwamen deels van het Leger des Heils, deels waren het nieuwe spullen. Overall hetzelfde nummer in genaaid. Later bleek dat oma voor de nieuwe kleding had gezorgd. De groepsleidster overhandigde ons een kartonnen doos met daarin medicatie

in verband met haar astma en eczeem. Voor de astma twee verschillende medicijnen die ze moest inhaleren met een toeter. Ons werd verzekerd dat zij zelf kon aangeven wanneer ze extra pufjes nodig had. Ook al was ze pas zeven jaar, ze voelde goed aan wat ze nodig had. Dat bleek een groot misverstand, maar toen waren we al een week of twee verder.

In de auto zat ze tussen onze andere pleegkinderen in, die al net zo onder de indruk waren als wij. Zij had het hoogste woord, vertelde grote verhalen en schepte op over het prachtige grote huis dat haar vader bezat. Mooier en groter dan de enorme, ronde garageshowroom waar we net voorbij reden. Als we probeerden te reageren, viel ze ons in de rede. Weer keken we elkaar aan en dachten opnieuw: hoe zouden we dit kind tot rust kunnen brengen?

Pleegzorg

Wanneer een kind (tijdelijk) niet meer thuis kan wonen, heeft opvang in een pleeggezin de voorkeur boven plaatsing in een instelling. Een pleeggezin kan het kind een zo natuurlijk mogelijke opvoedingssituatie bieden. Dat is al lang gemeengoed, maar onlangs is het zelfs in de wet opgenomen. In Nederland wonen ongeveer 21.000 kinderen in een pleeggezin – dat is een verdubbeling in vergelijking met tien jaar geleden. Bij zo'n veertig procent gaat het om netwerkplaatsingen: bij familie, vrienden of soms bij de leraar. De rest van de pleegouders (in jargon: bestandspleegouders) heeft zich aangemeld bij een van de pleegzorgorganisaties. In de cijfers is de informele pleegzorg niet inbegrepen: dit zijn mensen in het netwerk, bijvoorbeeld opa en oma, die wel structureel voor een kind zorgen, maar zich niet melden bij pleegzorg. Voor plaatsing in een pleeggezin is een indicatie van Bureau Jeugdzorg nodig.

Pleeggezinnen bieden kinderen een plaats voor een kortere of langere periode. Er zijn pleegouders die een kind gedurende de weekenden of in de vakantie opnemen. Dit kan gezinnen net voldoende ontlasten om het vol te houden.

Andere pleegouders bieden kortdurende pleegzorg, ook wel de hulpverlenende variant, voor maximaal een half jaar. Deze wordt ingezet als kinderen (en hun ouders) op adem moeten komen, om daarna te werken aan terugkeer naar huis of om een ander perspectief te zoeken.

Kinderen die plotseling uit huis geplaatst worden, komen eerst korte tijd

op een crisisplaats. De tijd bij crisispleegouders wordt gebruikt om een vervolgtraject op te teugen. Hiervoor staat formeel vier tot zes weken. Maar al te vaak worden kinderen op een tijdelijke plek geplaatst omdat er wachtlijsten zijn, omdat het op een andere plek niet gelukt is of omdat volstrekt onduidelijk is hoe het verder moet. Bij gebrek aan een alternatief of goede volggplek gaan pleegouders vaak door, totdat ze werkelijk tegen hun grenzen aanlopen of er al ver overheen zijn. Iedere pleegouder weet dat vier weken crisisopvang gemakkelijk uitlopen tot een paar maanden en dat kortdurende pleegzorg vaak niet in maanden, maar in jaren gemeten wordt. Voor het kind leidt zo lang ergens wonen zonder te weten waar het aan toe is tot bestaansonzekerheid. Waarom zou je als kind je best doen op school, vrienden of vriendinnen maken, op een sportclub gaan of je veel gelegen laten liggen aan de nieuwe opvoeders als je volgende week misschien weer weg gaat?

Langdurende pleegzorg, ook wel perspectiefbiedende pleegzorg genoemd, is wellicht de meest bekende vorm. Veel pleegouders willen een kind de mogelijkheid bieden in hun gezin op te groeien. Soms zijn dat kinderloze stellen. Vaak ouders die nog plaats over hebben in hun huis en in hun hart, en het kind in staat willen stellen bij hen volwassen te worden. Toch is die duurzaamheid in de praktijk een relatief begrip. Om te beginnen is het de bedoeling dat de (biologische) ouders betrokken blijven bij het wel en wee van hun kind. Er zijn bezoeken en ouders houden (een deel van) de ouderlijke macht. Algemeen wordt aangenomen dat kinderen daarbij gebaat zijn: je hebt tenslotte maar één paar echte ouders.

Maar het is niet elke ouder gegeven om in het belang van kinderen te handelen. Bovendien: als ouders hun problemen overwinnen, ook al is dat na jaren, zullen ze hun kind weer thuis willen hebben. Honderd procent zekerheid dat een kind kan blijven in het pleeggezin is er niet, zolang ouders het gezag houden.

Iets anders dat de duurzaamheid onder druk zet, is dat pleegkinderen vaak beschadigd zijn; er was per slot van rekening een reden om niet langer thuis te wonen. Vaak zijn de kinderen al van jongs af aan opgegroeid met problemen als verwaarlozing en onveilige hechting. Daarnaast leidt de uithuisplaatsing en de bemoeienis van jeugdzorg bij kinderen vaak tot verwarring, verzet en boosheid. Die kinderen doen meestal niet braaf wat hen gevraagd wordt. Zij gooien de kont tegen de krib, gedragen zich agressief dan wel zeer teruggetrokken en zijn moeilijk te bereiken, ook voor de liefde waarvan

pleegouders overlopen. Regelmatig loopt het mis en kan een kind niet blijven. Een nieuwe plaats moet worden gezocht, soms met spoed.

Soms zijn kinderen zodanig beschadigd of is de situatie zo onwerkbaar dat opvang in een pleeggezin niet realistisch is. Dan komt een gezinshuis in beeld. Hier wonen kinderen in een gezinssituatie, met een professionele opvoeder. Deze professionele opvoedingsvariant gaat uit van 'een zo normaal mogelijke opvoeding in een gewoon gezin bij liefdevolle ouders', zoals te lezen valt in een brochure van de overheid. Sommige gezinshuizen bieden tijdelijke plekken, in andere gezinshuizen kunnen kinderen blijvend opgroeien.

Een gezinshuis geniet veruit de voorkeur boven een instelling, maar er is een groot tekort, want kandidaten voor deze 24/7 baan zijn er niet bij de vleet. Soms worden er daarom alleen tijdelijke plekken aangeboden. Want als kinderen permanent blijven, slibt het systeem in no-time dicht. De meeste jeugdhulporganisaties zijn bovendien nog maar sinds een jaar of vijf gezinshuizen aan het ontwikkelen.

Ten slotte kan een kind ook worden opgenomen in een residentiële instelling. Soms omdat het (psychiatrische) behandeling nodig heeft of omdat er geen andere opvang beschikbaar is. Soms omdat geconcludeerd wordt dat een kind zo ernstig beschadigd is dat het niet meer in een gezin kan functioneren. Veel hulpverleningsorganisaties hebben leefgroepen, hier en daar 'logeerhuizen' genoemd om het tijdelijk karakter te onderstrepen, hoewel kinderen er soms jaren wonen. Zo'n leefgroep is geen geschikte omgeving om veilig en stabiel op te groeien. Het grote aantal verzorgers maakt het onmogelijk voor het kind zich te hechten en te ontwikkelen. Twaalf tot zestien verschillende gezichten in een week is geen uitzondering. Van een duurzame relatie kan nauwelijks sprake zijn. Ook de dynamiek van de groep, met soms zwaar beschadigde kinderen, bemoeilijkt een normale ontwikkeling. Deze vorm van opvang raakt dan ook uit.

Het doel is dus de leefgroepen te ontmantelen, maar de realiteit is weerbarstig. Er zijn veel te weinig plaatsen in pleeggezinnen en gezinshuizen. Bovendien dreigen gezinshuizen door hun hoeven te zakken nu de problematiek zwaarder wordt en er meerdere soms ernstig beschadigde kinderen tegelijk in het gezin moeten worden opgenomen.